

Marek VRBINČÍK¹

KREOVANIE A PODOBA ŽUPNÉHO ZÁKONA V KONTEXTE PRESADZOVANIA ZÁUJMOV POLITICKÝCH STRÁN

Abstrakt

Prvotné prevzatie monarchistickej správnej organizácie zapríčinilo duálny výkon správy vmedzivojnovom Československu. Avšak zastaraná verejná správa nemohla vyhovovať novým potrebám štátu. Komplexná reforma verejnej správy tak mala odstrániť vzniknutý dualizmus ako aj stabilizovať krehkú štátnosť. Dôležitosť uvedeného kroku si uvedomovali politickí predstavitelia a preto v roku 1920 prijali tzv. župný zákon. Udialo sa tak spolu so základným zákonom štátu (ústavou) na pôde Revolučného národného zhromaždenia. Cieľom predloženého príspevku je prostredníctvom obsahovej analýzy župného zákona a politického diskurzu v ústavnom výbore ozrejmiť charakter reformy verejnej správy v kontexte presadzovania záujmov jednotlivých politických strán.

Kľúčové slová: Československo, reforma verejnej správy, župný zákon

Abstract

Primary adoption of organization of the monarchy administration has caused a dual system of public administration in interwar Czechoslovakia. Outdated public administration could not be suitable for new state needs. Comprehensive public administration reform was supposed to clear out a new arose dualism and also to stabilize breakable statehood. Political authorities and representatives have realized an importance of this mentioned step and that is the reason why in 1920 they adopt an act called county act. It happened together with the Constitution during the Revolutionary national assembly. The main aim of this article is via conventional analysis of the county act and a political debate in the constitution committee to clarify a character of the public administration reform in the context of political parties' interests.

Keywords: Czechoslovakia, reform of the public administration, county act

---

1 PhDr. Marek Vrbinčík, Katedra verejnej politiky a verejnej správy, Fakulta sociálnych vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Bučianska 4/A, Trnava, 917 01, Slovenská republika, email: marek.vrbincik@gmail.com.

ÚVOD

Vytýčenie vládnych priorít v poprevratovom období naznačuje úzku koreláciu medzi úspešným budovaním nového štátu a fungujúcim systémom verejnej správy. Úlohy, s ktorými vstupovala vláda do procesu etablovania republiky, je možné identifikovať vo vyhláseniach jednotlivých rezortných ministrov². Minister vnútra agrárnik³A. Švehla⁴ vytýčil kroky, ktoré mali smerovať k najrýchlejšiemu vybudovaniu „nových vlastných správnych orgánov“, nasledovne (Národní listy, ročník 59/ č. 1, 1919):

- zľudovenie zastupiteľských zborov správnych;
- nová úprava pomerov štátnej správy k samospráve;
- nové rozdelenie správnych obvodov;
- zblíženie správneho systému so Slovenskom;
- zrýchlenie a zlacnenie celého postupu správneho.

Všetky tieto ciele mala dosiahnuť pripravovaná reforma. Avšak prvotné prijatie recepčnej normy, a s tým súvisiaca existencia dvoch rozdielnych modelov správnej organizácie, bolo vyhodnotené ako najvhodnejší spôsob transformácie verejnej správy. Dočasnosť tohto riešenia je zrejmá, nielen z vyjadrení politických predstaviteľov, ale aj z faktu, že novovzniknutým podmienkam nemohla vyhovovať prevzatá uhorská správa. Nedostatok času a kompetentných odborníkov neumožňovali inú cestu. Recepčná norma síce nezakonzervovala podobu správnej organizácie⁵, ale ku komplexnej reforme politickej správy došlo až prijatím tzv. župného zákona v roku 1920.

Cieľom bola taká verejná správa, ktorá bude „organizovaná tak, aby bola ľahko prístupná obyvateľstvu i vládou ľahko ovládateľná, aby nebola nepomerne nákladná, moderná, a aby sa občianstvo mohlo vnútornej správy aktívne zúčastniť“ (Laštovka, 1925, s. 10). Ambíciu „zjednodušiť a zjednotiť“ správu republiky, ktorá „mala byť pozbavená všetkých doterajších vad“, deklaroval aj spravodajca ústavného výboru agrárnik J.

² V článku s názvom „Nejnáléhavější úkoly vlády“, v denníku Národní listy dňa 1.1. 1919, boli uverejnené odpovede jednotlivých rezortných ministrov na otázku „Který úkol svého resortu považujete za nejnáléhavější?“ (Národní listy, ročník 59/ č. 1, 1919).

³ *Republikánska strana poľnohospodárskeho a maloroľníckeho lidu (Agrárna strana)* – pôvodne Česká strana agrárna. Od r. 1919 existovala pod názvom Republikánska strana československého vidieka a po zlúčení so slovenskou a podkarpatskou agrárnou stranou v roku 1922 vystupuje pod názvom Republikánska strana poľnohospodárskeho a maloroľníckeho lidu. Vo voľbách 1920 získala 9,7 % hlasov, 1925 - 13,7 %, 1929 - 15 % a 1935 - 14,3 % (Malíř-Marek, 2005).

⁴ *Antonín Švehla* (1873-1933): popredný zástupca Agrárnej strany. V rokoch 1918 až 1920 zastával post ministra vnútra. Celkom bol predsedom troch československých vlád a to v období 7. októbra 1922 - 9. decembra 1925 (prvá Švehlova vláda), 9. decembra 1925 - 18. marca 1926 (druhá Švehlova vláda) a 12. októbra 1926 - 1. februára 1929 (tzv. vláda pánskej koalície).

⁵ Do prijatia župného zákona zaraďujeme medzi najzásadnejšie úpravy správy územia Slovenska zákon o mimoriadnych prechodných ustanoveniach na Slovensku (Zákon č. 64/1918 Sb.) a obmedzenie samosprávnej zložky verejnej správy v podobe vládneho návrhu zákona o dočasnej úprave politickej správe na Slovensku (dôvodová správa) z 12. novembra 1919 (AP, tlač 1826, zasadnutia NZ 1919).

Malypetr⁶, ktorý to uviedol hneď v úvode rokovania o návrhu zákona (AP, fond RNS, kartón 32, stenoprotokol zo 120. schôdze ústavného výboru z 21. januára 1920, č. 1244). Tieto atribúty nebolo možné dosiahnuť bez rozsiahlej reformy, ktorá v sebe zahŕňala požiadavku unifikácie správnej organizácie na celom území republiky. Otázka teda neznela či reformovať, ale akým spôsobom.

Zodpovednosť príprav novej podoby verejnej správy prislúchala ministerstvu vnútra. To zvolilo cestu dosiahnutia širokého konsenzu medzi kompetentnými orgánmi a činiteľmi. Prostredníctvom dotazníku⁷ hľadalo odpovede na nasledujúce otázky (Lipscher, 1966):

1. Je vhodné zriadiť pre riadne obstarávanie zjednotenej vnútornej správy nové správne úrady (kraje) a z akých dôvodov?
2. Koľko krajov by bolo účelné zriadiť, akej veľkosti a s akým priemerným počtom obyvateľstva?
3. Aká by mala byť pôsobnosť krajov, nielen nad ostatnými úradmi politickej správy, ale aj voči autonómnym korporáciám, a aké zmeny s tým súvisiaci by mali byť zavedené v týchto úradoch a korporáciách?
4. Ako by mali byť upravené orgány kraja? Či a v akej miere, t. j. pre ktoré záležitosti by mala byť priznaná účasť obyvateľstva, a ako by mali byť títo zástupcovia ustanovení a v akej forme by mala ich účasť prebiehať?
5. Či má byť krajom priznaná i zákonodarná moc, resp. nariad'ovania právomoc, v akých medziach a pre ktoré záležitosti?

Znenie týchto otázok predznamenovalo aj rozsah zamýšľanej reformy, resp. aká časť verejnej správy, a ktoré orgány by mali byť v nej zahrnuté. Na území Slovenska to predstavovalo reformu municipálnej správy a jej orgánov a nižšieho stupňa politickej správy v podobe slúžnovských orgánov.

ANALÝZAŽUPNÉHO ZÁKONA

Dôvodová správa k osnove župného zákona bola vypracovaná na základe výsledkov rokovaní ústavného výboru⁸. Jej kompletizácia sa datuje k dňu 24. februára 1920. Pod

6 JanMalypetr (1873-1947): významný predstaviteľ Agrárnej strany v medzivojnovom období. Ako poslanec NZ zastával vo volebnom období od roku 1925 pozíciu predsedu Poslaneckej snemovne a v rokoch 1932 – 1935 bol predsedom vlády.

7 Dotazník bol rozposlaný zemským politickým správam, zástupcom autonómie (Zväz českých okresov, Zväz českých miest, Ústredie starostenských zborov na Morave a v Sliezske), zástupcom úradníkom vnútornej správy (Klub českých úradníkov zemského výboru, Jednota českých samosprávnych úradníkov zemí koruny České, Jednota právnikov v službách krajiny, okresov a obcí, Klub konceptných úradníkov politickej správy, Klub štátnych úradníkov) a na obchodnú a živnostenskú komoru a poľnohospodárske rady (Laštovka, 1925). Na základe odpovedí vypracovalo ministerstvo vnútra spis, ktorý 22. mája 1919 schválila ministerská rada. V ňom bolo navrhnuté zavedenie dvoch typov úradov (tzv. krajských a podkrajských), ktoré sa pridelenými kompetenciami takmer zhodovali s postavením župných a okresných úradov (Lipscher, 1966).

8 V období rokov 1918 – 1920 mal ústavný výbor 16 členov a na prvej schôdzi RNS boli zvolení: R. Bechyně, E. Burian, I. Dérer, J. Hudec, A. Meissner, (všetci soc. demokrati), V. Bouček,

názvom *Správa výboru ústavného o návrhu zákona o zriadení župných a okresných úradov v republike Československej* bola predložená na schôdzu Národného zhromaždenia 29. februára 1920. Viac krát uvedená dôležitosť reformy správnej organizácie je umocnená faktom, že zákon č. 126/1920 Sb. bol schvaľovaný s ďalšími piatimi zákonnými úpravami zásadného významu⁹.

Správa vypracovaná ústavným výborom pozostávala z dvoch základných častí. V prvej časti (všeobecnej) správy sa síce zdôrazňuje „prirodzenosť“ prvotného prevzatia systému verejnej správy „so všetkými prednosťami i chybami“, no zároveň sa priznala „nutnosť uskutočniť reformu, a to nielen preto, aby tieto nedostatky boli odstránené, ale taktiež preto, aby sa uskutočnila jednotnosť správy na celom území“ (AP, Správa výboru ústavného, tlač č. 2422, 1920). Unifikácia systému verejnej správy sa tak stala oficiálne jedným zo základných cieľov pripravovanej reformy. Správna organizácia „mala byť postavená na demokratických základoch a občianstvu mal byť zabezpečený rozsiahly vplyv na verejnú správu“ (AP, Správa výboru ústavného, tlač č. 2422, 1920). Idea účasti občanov na výkone politickej správy bola ustanovená aj základným zákonom štátu, ktorý v § 86 upravil, že „v nižších štátnych úradoch správnych nech je podľa možnosti zastúpený živiel občiansky a nech je postarané pri správnych úradoch o najvýdatnejšiu ochranu práv a záujmov občianstva“ (Zákon č. 121/1920 Sb.) Tieto myšlienky mali predstavovať akceptáciu zásady „demokratickosti a laickosti“ výstavby verejnej správy.

Nová štruktúra orgánov politickej správy mala taktiež zabrániť existencii dvojkoľajnosti¹⁰, čo sa malo uskutočniť „zlúčením štátneho správneho ústrojenstva s občianskym živlom, tým, že nové úrady župné i okresné budú úrady zmiešané zostavené zo zborov volených a zo štátnych úradníkov“. K spojeniu dvoch zložiek verejnej správy malo dôjsť tým, že „predsedovia nových úradov budú štátnymi úradníkmi“ (AP, Správa ústavného výboru, tlač č. 2422, 1920). Uvedený princíp odstránenie dvojkoľajnosti však vyvolával isté obavy o obmedzení samosprávy, ktoré sa objavili aj v predmetnej správe. V samotnom texte sú tieto predpoklady vyvrátené ako „mylné úsudky“, keďže „nie je tomu tak preto, že aktuálny rozsah pôsobnosti samosprávnych zväzov je zachovaný a len presunutý na orgány iné, pri čom zabezpečený je štátnej správe primeraný vplyv v

dr.Franke (obaja socialisti), J. Brabec, B. Franta, F. Weyr (všetci nár. demokrati), F. Hnídek, C. Horáček, J. Malypetr, K. Sonntag (všetci agrárici), M. Ivanka (KSP), J. Šrámek (čs. ľudovec) (AP, Zoznam výborov, 1918).

9 Dňa 29. februára boli predložené do Národného zhromaždenia aj zákony: z. č. 121/1920 Sb., ktorým sa uvádza ústavná listina; z. č. 122/1920 Sb., ktorým sa stanovujú zásady jazykového práva v republike Československej; z. č. 123/1920 Sb., ktorým sa vydáva poriadok volieb do poslaneckej snemovne; z. č. 124/1920 Sb. o zložení a právomociach senátu; z. č. 125/1920 Sb. o volebnom súde (Rovnopis zbierky zákonov a nariadení štátu československého, 1920).

10 Odlišný model správnej organizácie používaný počas monarchie na území Rakúska a Uhorska bol akceptovaný recepciou normou aj po vzniku I. ČSR. Zásadný rozdiel bol aj v prípade štruktúry politickej správy. Na území českých zemí ju vykonávali popri štátnych úradoch aj samosprávne orgány, no na území Slovenska jej výkon prislúchal jednotnému systému municipálnej (komitátnej) správy. Dvojkoľajnosť mala byť teda odstránená z politickej správy používanej na území českých zemí.

záujme jednotnosti a jednoduchosti celej verejnej správy“ (AP, Správa ústavného výboru, tlač č. 2422, 1920). Napriek uvedenej obhajobe je zrejmé, že práve tieto slová vyzneli v neprospech budúceho postavenia samosprávnej zložky. V príkrom rozpore je tak pokračovanie textu správy, ktorý umožňuje a ospravedlňuje nutné uprednostnenie stability pred dôsledným uplatnením kompetencií volených orgánov. Ak teda samospráva „musí ustúpiť novým útvarom lepšie vyhovujúcim potrebám nového štátu, je to len dôsledok svetodejných udalostí“, čím je dôraz primárne kladený na udržanie krehkého štátneho celku (AP, Správa výboru ústavného, tlač č. 2422, 1920). Práve otázka spôsobu obsadenia rozhodujúcich úradov v novej správnej štruktúre spôsobila rozkol vo vnútri vládnej koalície. V prospech ich voleného ustanovenia vystúpil v ústavnom výbore sociálny demokrat¹¹ Edmund Burian¹², ktorý žiadal, aby „prednostom okresného úradu bol okresným výborom volený okresný náčelník a prednostom župného úradu volený župan“ (AP, fond RNS, kartón 32, stenoprotokol zo 123. schôdze ústavného výboru z 23. januára 1920, č. 1247) Ako aj z uvedenej správy vyplýva, tieto požiadavky sa nestretli s pozitívnym ohlasom, najmä u predstaviteľov agrárnej strany, a neboli zahrnuté do výslednej podoby návrhu. Ich rozhodujúce postavenie tak stálo proti dôslednejšej demokratizácii verejnej správy. Druhá (zvláštna) časť uvedenej správy bola venovaná dôslednému rozboru jednotlivých článkov a paragrafov župného zákona. Detailným popisom boli upravené náležitosti predmetného zákona ako aj pridelenie kompetencií samotným orgánom politickej správy.

Osnova pripravovaného zákona upravovala okrem reorganizácie politickej správy aj praktické okolnosti zavádzania župného zriadenia. V úvodných deviatich článkoch boli prijaté ustanovenia, ktoré boli nutné na zabezpečenie „prechodnej“ fázy. Účinnosť zákona ako aj aktivácia konkrétnych orgánov prislúchali vláde, ktorá tak mala vykonať vládnym nariadením (čl. 1 a 2). Taktiež vládnym nariadením mal byť zabezpečený výkon správy, ktorým predtým prislúchal jednotlivým zrušeným úradom (čl. 3 a 4). V 5. článku sa upravil presun rozhodovania na ministerstvo vnútra a to v prípade, keď vo veci nerozhodoval jeden župný úrad, alebo medzi viacerými nedošlo k zhode. Článok č. 6 oprávňoval vládu rozhodnúť o špeciálnom statuse miest. V článku č. 7 boli upravené zásady tzv. inštančného postupu. Čl. 8 udával povinnosť súčinnosti jednotlivým obciam pri etablovaní nových úradov a to najmä poskytnutím nehnuteľného majetku. Výkonom župného zákona bolo v čl. 9 poverené ministerstvo vnútra. (Zákon č. 126/1920 Sb.)

Nová podoba politickej správy bola formulovaná a upravená celkovo v ôsmich častiach zákona. V prvej časti a konkrétne v § 1 bola definovaná jej štruktúra, ktorá pozostávala zo *župných úradov* a podriadených *okresných úradov*. Tie predstavovali súhrn správnych volených i nevolaných (úradníckych) orgánov. Správne obvody a sídla žúp boli určené

¹¹ *Československá sociálně-demokratická strana robotnická* - vznikla premenovaním Československej sociálně-demokratickej strany robotníckej v decembri 1918. V roku 1938 bola strana rozpustená. Vo voľbách 1920 získala 25,7 % hlasov, 1925 – 8,9 %, 1929 – 13 %, 1935 – 12,55 % (Malíř-Marek, 2005).

¹² Edmund Burian (1880-1924): v rokoch 1918-1920 zasadal v Revolučnom národnom zhromaždení za sociálnu demokraciu. V parlamentných voľbách 1925 však už kandidoval za Komunistickú stranu.

v prílohe A predmetného zákona. Totožný § 2 priznal vláde kompetenciu rozhodnúť o sídlach a obvodoch jednotlivých okresných úradov. (Zákon č. 126/1920 Sb.) Unifikácia správy na celom území, ako deklarovany cieľ vládnych predstaviteľov, mal byť dosiahnutý zavedením nového územnosprávneho členenia. Župné zriadenia malo byť platné pre celé územie republiky. Počítalo so vznikom 21 župných jednotiek, z ktorých šesť sa nachádzalo na území Slovenska (Príloha A, zákon č. 126/1920 Sb):

- Župa XV. so sídlom v Bratislave;
- Župa XVI. so sídlom v Nitre;
- Župa XVII. so sídlom v Turčianskom sv. Martine;
- Župa XVIII. so sídlom vo Zvolene;
- Župa XIX. so sídlom v Liptovskom sv. Mikuláši;
- Župa XX. so sídlom v Košiciach.

Pôsobnosť župných a okresných úradov bola rámcovo upravená v § 6 predmetného zákona. Na Slovensku pripadli kompetencie predchádzajúcich slúžnovských orgánov okresným úradom a župné úrady prevzali pôsobnosť orgánov municipálnej (komitátnej) správy. Predsedom (prednostom) župného úradu bol župan a v prípade okresného to bol náčelník (§ 7), ktorí boli štátnymi úradníkmi. Týmto ustanovením došlo k zabráneniu vplyvu občianstva v najvyšších postoch politickej správy a k potlačeniu samosprávnej zložky. V § 8 bolo umožnené, na obdobie prvých piatich rokov pôsobnosti zákona, zasiahnuť ministerstvu vnútra v presune kompetencií medzi hierarchicky usporiadanými orgánmi oboma smermi. Avšak takéto ustanovenia museli byť prerokované a schválené Národným zhromaždením, čo opäť poukazovalo na dominantné postavenie zákonodarnej zložky verejnej moci.

V druhej časti, pod názvom *Zrušenie doterajších úradov a korporácií*, bol upravený spôsob ukončenia činnosti aktuálnych úradov a taktiež prevod ich majetku do vlastníctva štátu. V §10 bol zabezpečený prechod zamestnancov „so všetkými dosiahnutými právami do služby štátu“ (Zákon č. 126/1920 Sb.).

Náležitosti kreovania a zloženia *župného zastupiteľstva* boli definované v tretej časti zákona. To malo byť ako volený (samosprávny) orgán zriadené pri každom župnom úrade. Znenie zákona stanovilo počet členov zastupiteľstva na 35¹³. Centralistický prístup k riadeniu verejnej správy sa prejavil v ustanovení o možnom zásahu vlády do zloženia zboru. Tá mala právo menovať 1/3 členov zastupiteľstva. Takýto postup bol umožnený v župách XV. až XX., čiže vo všetkých župách na území Slovenska. Obmedzenie menovania členov zastupiteľstva predstavuje fakt, že sa mohlo uskutočniť len ak si to vyžadujú „zvláštne pomery“¹⁴ a bolo priznané vláde na obdobie do 1. januára 1940.

13 Ustanovený počet 35 členov mohol byť navýšený, ak v správnom obvode župy žilo viac ako 700 000 obyvateľov. V tom prípade bolo možné na každých 20 000 obyvateľov zvoliť jedného zástupcu navyše. (Zákon č. 126/1920 Sb.)

14 Absencia bližšej špecifikácie pojmu „zvláštne pomery“ predznamenala pomerne veľkú právomoc vlády zasiahnuť do konečného zloženia zastupiteľstva. Ako uvádza L. Lipscher (1966), z výnimky sa postupne stalo pravidlo, ktoré bolo uplatňované počas obdobia platnosti župného zákona.

Ostatní (volení) členovia zastupiteľstva boli ustanovení na základe všeobecných, rovných, tajných a priamych volieb. Pasívne a aktívne volebné právo malo byť upravené zvláštnym zákonom¹⁵. Volebné obdobie bolo šesť rokov. Zasadnutie župného zastupiteľstva zvolával župan, ktorý bol zároveň aj jeho predsedom. Aj v tomto ustanovení je možné identifikovať nadradenosť štátnej zložky nad samosprávnou. V kompetencii zastupiteľstva bolo zakladať rôzne komisie a výbory, ktoré plnili úlohu pomocných orgánov „pre správu a dozor nad jednotlivými župnými ústavmi a podnikmi“. Podľa § 26 si zastupiteľstvo volilo zo svojho stredy osem členný stály župný výbor. Zúčastniť sa na jeho zasadnutí a taktiež hlasovať mali právo aj najviac dvaja úradníci, ktorých určí župan. Vplyv štátnej moci bol tak uplatnený v každom orgáne župy. (Zákon č. 126/1920 Sb.)

Pôsobnosť župného zastupiteľstva bola upravená v štvrtej časti zákona. Na základe jednotlivých ustanovení mu prislúchali právomoci v hospodárskej a správnej oblasti. Široko poňaté vymedzenie činnosti približuje § 43, podľa ktorého sa zastupiteľstvo uznávalo najmä vo veciach nehnuteľných či v otázke pôžičky, rozpočtu, správy podnikov a pod. Do normotvornej pôsobnosti zastupiteľstva patrilo vydávať „podrobnejšie predpisy k zákonom Národného zhromaždenia, vydávať štatúty na úpravu záležitostí ústavov a zariadení a stanovovať podrobnejšie predpisy správy obcí, okresov a župy“. Platnosť prijatých štatútov a predpisov si však vyžadoval súhlas ministerstva vnútra. Voleným orgánom tak nebolo umožnené naplniť ich samosprávny charakter. Potvrdenie ministrom bolo odôvodnené ústavným výborom snahou „zabezpečiť jednotnosť vedúcich zásad u všetkých župných zastupiteľstiev“ (AP, Správa ústavného výboru, tlač č. 2422, 1920). Nanajvýš podľa § 61 mohlo dôjsť z iniciatívy ministerstva vnútra k rozpusteniu zboru. Právomoci zastupiteľstva sa vzťahovali aj na oblasť správneho súdnictva a taktiež plnili funkciu poradného orgánu župana. (Zákon č. 126/1920 Sb.) Pôsobnosť zastupiteľských zborov bola témou, ktorou sa detailnejšie zaoberal aj ústavný výbor. V zásade padli dva návrhy, ktoré sledovali úpravu pôvodného vymedzenia kompetencie župného zastupiteľstva mimo záležitosti politického rázu. Návrh poslanca Václava Boučka¹⁶ znel: „Zastupiteľstvu nenáleží jednanie o veciach odporujúcich štátnym záujmom alebo verejnému poriadku, sú však oprávnené na základe vlastného podnetu...“ a ďalší návrh predložil dr. E. Burian v znení: „Župnému zastupiteľstvu neprináležia prejavy politického rázu, najmä vo veciach odporujúcich záujmu štátu a verejnému poriadku...“. Napriek tomu, že návrh poslanca Boučka bol prijatý¹⁷, razantná intervencia predstaviteľov agrárnej strany (i ministra vnútra) vyústila do výslednej podoby zákona, ktorá rokovanie o veciach politickej povahy zakazovala. Na stranu agrárikov

15 Volebný poriadok bol upravený zákonom č. 330/1920 Sb. o voľbách župných zastupiteľstiev a okresných výborov. Právo voliť mali všetci obyvatelia župy nad 21 rokov a byť zvolení občania nad 30 rokov.

16 Václav Bouček (1866 - 1940): v rokoch 1918 – 1920 bol súčasťou RNZ za Československú stranu pokrokovú, ktorá na začiatku roka 1920 splynula so socialistami.

17 Návrh poslanca Boučka bol prijatý v pomere päť ku štyrom (AP, fond RNS, kartón 32, stenoprotokol zo 123. schôdze ústavného výboru z 23. januára 1920, č. 1247).

sa pridal aj poslanec K. Medvecký¹⁸. Ako predstaviteľ Klubu slovenských poslancov¹⁹ podporil obhajobu A. Švehlu o potrebe praktickej konfrontácie predmetného ustanovenia. Pri nutnosti vylúčenia politických prejavov sa odvolával na získanú prax z čias Uhorska. (AP, fond RNS, kartón 32, stenoprotokol zo 123. schôdze ústavného výboru z 23. januára 1920, č. 1247) V otázkach, pri ktorých došlo ku protichodnému postaveniu socialistických strán a predstaviteľov agrárnej strany, stál KSP na strane agrárikov, čím deklaroval príklon k centralistickému a byrokratickému smerovaniu reformy. Na prvý pohľad síce ťažko pochopiteľný krok, ktorý však vo svetle parlamentných vystúpení signalizoval racionálny a zodpovedný prístup ku krehkej československej štátnosti.

Zastupiteľstvá jednotlivých krajín (zemí) mali vytvoriť *župný zväz*²⁰. Opodstatnenie jeho existencie spočíva v riadení obdobných úsekov správy, avšak v prípade, keď svojím „významom presahujú rozsah a potreby jednotlivých žúp, dotýkajú sa záujmu väčšej časti územia krajinského župného zväzu a nemajú celoštátnu dôležitosť“. Celkovo 24 členov volili zo svojich radov náležitú zastupiteľstvá a to na obdobie troch rokov. Okrem volených členov boli súčasťou zboru aj štyria menovaní úradníci ministrom vnútra, z ktorých jeden zastával pozíciu vrchného župana. Aj v prípade župného zväzu malo dôjsť k voľbe osem členného župného výboru. Ostatní členovia zväzu zastávali funkciu v dozornom výbore. Medzi hlavné kompetencie zväzového výboru patrili rozpočtové právomoci. Ďalšie úlohy mali byť podľa zákona upravené nariadením vlády. (Zákon č. 126/1920 Sb.)

Ustanovenie *okresného výboru* pri každom okresnom úrade bolo definované v šiestej časti zákona. Skladal sa z ôsmich členov a rovnakého počtu náhradníkov. Obdobným spôsobom ako v prípade župných zastupiteľstiev boli upravené náležitosti aj okresného výboru. To platilo aj pre predsedu okresného výboru, ktorým bol okresný náčelník. (Zákon č. 126/1920 Sb.)

Pôsobnosť okresného výboru bola zákonom vymedzená na oblasť hospodársku, pomocnú, správneho súdництва a poradnú. Rozsah kompetencií bol postavený na podobných zásadách ako v prípade župných zastupiteľstiev. Ich dosah bol limitovaný odlišným územím správneho obvodu. (Zákon č. 126/1920 Sb.)

V *záverečných ustanoveniach* bol definovaný hierarchicky usporiadaný princíp dozorných práv jednotlivých úradov, a taktiež aj formálne náležitosti, najmä neúčast' členov na zasadnutiach zastupiteľstiev a pod. V opodstatnenom prípade mohol predseda zboru pozbaviť dotknutého člena mandátu. (Zákon č. 126/1920 Sb.)

Prijatie uvedenej osnovy zákona o zriadení župných a okresných úradov odporúčal ústavný výbor ako „prvý krok k nutnej reforme verejnej správy“. Vláda, ako výkonný

18 Karol Medvecký (1875 - 1937): bol členom Slovenskej národnej strany a v rokoch 1918 – 1920 zasadal v Revolučnom národnom zhromaždení za Klub slovenských poslancov.

19 *Klub slovenských poslancov* (KSP) – heterogénne slovenské politické zoskupenie na pôde Revolučného národného zhromaždenia. Heterogénnosť KSP spočívala nielen v tom, že v ňom boli zastúpení prívrženci rôznych politických smerov, ale aj v tom, že celkovo „zo 70 zástupcov zo Slovenska, menovaných V. Šrobárom alebo dodatočne zvolených RNZ v priebehu funkčného obdobia bolo 62 Slovákov a 8 Čechov“ (Lipták a kol., 2004, s. 550).

20 Župné zväzy mali byť vytvorené v Čechách, na Morave a na Slovensku (Zákon č. 126/1920 Sb.).

orgán, mala zabezpečiť implementáciu „demokratického obsahu“ zákona. (AP, Správa výboru ústavného, tlač č. 2422, 1920) Išlo najmä o citlivé zavedenie opatrení, ktoré v zásade smerovali proti deklarovanému podielu občianskej zložky na výkone správy. S takouto pozíciou sa museli vyrovnat' i predsedovia volených zborov, ktorí však reprezentovali úradnícky živel. Aj so zreteľom na uvedené ustanovenia o centralizácii správy a hierarchizácii úradov nie je možné hovoriť o demokratickom usporiadaní. Tento postup bol oficiálne ospravedlňovaný dobou nevyhnutnosťou, no napriek tomu bola reforma definovaná ako príklon k demokratickej a modernej verejnej správe. Takéto hodnotenie župného zákona zastávali aj právni teoretici. Z nášho pohľadu bola pozitívna reakcia odrazom istého progresu, ktorý vieme vysvetliť ako posun k demokratickejšiemu modelu²¹.

PRIJATIE A REALIZÁCIA ŽUPNÉHO ZÁKONA

V rozprave o župnom zákone vystupoval ako homogénnejší tábor odporcov. Československú stranu ľudovú spájali²² s Československou národnou demokraciou²³ spoločný cieľ, ktorý spočíval v zachovaní a rozšírení krajiniského zriadenia na celé územie Československa. Rovnaký cieľ však neznamenal aj rovnaké dôvody jeho nasledovania. V prípade ľudovcov boli hlavným motívom mocenské ambície, ktoré mali byť naplnené prípadným dominantným postavením strany v krajiniských orgánoch. Národná demokrati boli inšpirovaní najmä nacionalistickými pohnútkami. Silné „protinemecké“ nálady boli pre národnú demokraciu významné. V kontexte dobového vývoja a historických skúseností by bolo možné ich obavy pokladať za opodstatnené, ale zákonom navrhnuté rozhodujúce postavenie štátnych úradníkov a taktiež bezmocnosť volených zborov neumožňovali akékoľvek ohrozenie záujmov republiky. V otázke župného zákona však nepostupovali podľa vlastného hesla: „Kto chcel slobodu a samostatnosť nášho národa, ten sa nesmel báť troch miliónov Nemcov“, ktoré bolo uverejnené ako reakcia na postup

21 Postoj o novej demokratickej a modernej verejnej správe zastáva aj K. Laštovka, ktorý nazval predrevolučnú podobu vnútornej správy „diametrálne odlišnou“ ako v prípade uplatnenia týchto zásad (Laštovka, 1925, s. 10).

22 *Československá strana ľudová* - vznikla v septembri 1918 zlúčením moravských politických strán Kresťansko-sociálnej a Katolícko-národnej s Kresťansko-sociálnou stranou v Čechách. Vo voľbách 1920 postupovali českí ľudovci spoločne so slovenskými a mali v parlamente spoločné kluby, tie sa však už v novembri 1921 odlúčili a vstúpili do opozície. Od roku 1925 pôsobila strana i na Slovensku pod názvom Československá strana ľudová. Vo voľbách 1920 získala 11,3 % hlasov, 1925 - 9,7 %, 1929 - 8,4 %, 1935 - 7,5 %. Na jeseň 1938 zanikla vstupom do Strany národnej jednoty (Malíř-Marek, 2005).

23 *Československá národná demokracia* - bola konzervatívna a nacionálna strana. Jej zakladateľom a predsedom bol K. Kramář. Vo februári roku 1918 došlo k zlúčeniu mladočechov so Stranou štátopravnou pokrokovou, Moravskou ľudovo-pokrokovou stranou a časti Pokrokovej strany (realisti) v stranu Česká štátopravná demokracia. V marci k nej pristúpili i staročesi. Roku 1919 bola strana premenovaná na Československú národnú demokraciu. Vo voľbách 1920 získala 6,3 % hlasov, 1925 - 4 %, 1929 - 4,9 %, 1935 - 5,6 % (v r. 1935 spolu s Národnou ligou a Národným frontom kandidovala ako Národné zjednotenie) (Malíř-Marek, 2005).

pri prijímaní balíku ústavných zákonov²⁴ (Národní listy, ročník 60/ č. 29, 1920).

Značne komplikovanejší a rôznorodější bol, čo do zloženia aj čo do konfrontácie politických zástupcov, tábor vládnej koalície, ktorá ako nástroj demokratizácie a laickosti verejnej správy presadzovala župné zriadenie. Postoj viacerých sociálnych demokratov ale i osobné sklamanie prezentoval vo svojom prejave E. Burian, ktorý jasne naznačil nespokojnosť s podobou zákonných noriem. Ako člen ústavného výboru a popredný zástupca sociálnodemokratickej strany vyjadril síce, že „budeme za ne hlasovať, ale máme proti nim veľmi početné námietky“. Samotnú ústavu definoval ako „dielo kompromisu“. Najviac však namietal voči nedosiahnutiu ideálu demokracie, ktorej úroveň, napriek tomu, nazval pokrokom oproti predchádzajúcemu stavu. Nerešpektovanie straníckych i osobných postojov spájaj najmä s podobou župného zákona, ktorý opäť poslanci vládnej strany podporili, aj keď „s veľkým sebazaprením, a pretože si to politická situácia a stranícka disciplína vyžaduje“. (AP, stenografický protokol o 126. schôdzi NZ z 28. a 29. februára, 1920) Koaličné puto tak bolo v otázke demokratizácie verejnej správy silnejšie ako názorový prienik s národnou demokraciou. Môžeme tak konštatovať, že Agrárna strana a konkrétne minister vnútra A. Švehla využil krehkú politickú situáciu a dokázal presadiť osnovu zákona o župnom zriadení bez zásadnej zmeny.

Napriek mnohým výhradám bol zákon č. 126/1920 Sb o zriadení župných a okresných úradov v Československej republike prijatý dňa 29. februára 1920. Garantovanie zásady demokratickosti novej podoby politickej správy však zostalo len v rovine vyhlásení agrárnych politikov. Nie je možné deformovať samosprávnú zložku²⁵ v takej miere, ako to urobil župný zákon a naďalej proklamovať demokratický úmysel. S istotou si toho boli vedomí aj jeho prívrženci, ale stranícke a osobné záujmy stáli nad záujmami štátnymi. Nasvedčuje tomu aj nutnosť zabezpečenia si vplyvu vo volených orgánoch.

Okrem regulácie zloženia a pôsobnosti novovzniknutých orgánov si vláda ponechala možnosť rozhodnúť aj o dobe realizácie župného zákona. Umožňovalo jej to znenie § 2, ktorý určil, že „vládnym nariadením bude ustanovené, ktorým dňom a ktoré úrady zahájajú svoju činnosť“ (Zákon č. 126/1920 Sb.). Aj v tomto opatrení je ľahko identifikovateľná snaha o rozsiahly vplyv na výsledný dopad reformy. Zbavenia sa zodpovednosti tak malo predísť možným politickým následkom.

Priet'ahy s realizáciou prijatého znenia zákona predpovedal národný demokrat poslanec J. Brabec²⁶. Gro problému videl v novom územnosprávnom členení. Vo svojom prejave

24 Proti prerokovávaniu župného zákona spolu s ústavnou listinou protestovali národní demokrati a konkrétne v pléne NZ vystúpil J. Brabec, keďže podľa neho reforma správy nezodpovedá svojou dôležitosťou ústavným zákonom (AP, stenografický protokol o 126. schôdzi NZ z 28. a 29. februára, 1920).

25 Ide najmä o umožnenie vládných zásahov do zloženia volených orgánov, dominantné postavenie štátnej správy voči samosprávnej zložke (menovaní predsedovia úradov) či odpolitizovanie správy v podobe §30, ktorý stanovil, že „župnému zastupiteľstvu neprináleží jednať o veciach politických“ (Zákon č. 126/1920 Sb.).

26 Jaroslav Brabec (1869-1930): v rokoch 1918-1920 bol členom Revolučného národného zhromaždenia ako poslanec za národnú demokraciu (pôvodne Česká štátoprávna demokracia). V období 1920 až 1929 bol senátorom NZ.

v parlamente prišiel k záveru, že „rozdelenie žúp, ako ich navrhol ústavný výbor, i keď bude schválené, nebude uskutočnené, že sa jeho prevedenia nedočkáme, ale bude nutné, aby bol zákon novelizovaný, po prípade od základov prepracovaný“ (AP, stenografický protokol o 126. schôdzi NZ z 28. a 29. februára, 1920) Jeho slová nadobudli na vážnosti a aktuálnosti v nasledujúcom období. Neriešenie vzniknutej situácie prinútila poslancov Národného zhromaždenia konať. Dňa 16. marca 1921 bola sociálnym demokratom Alfrédom Meissnerom²⁷ predložené rezolúcia, ktorá v znení: „Vláda sa vyzýva, aby s najväčším urýchlením uviedla v život župné a okresné zriadenie a vypísala voľby do župných zastupiteľstiev a okresných výborov“, vyvíjala tlak na vládnu koalíciu (AP, stenografický protokol o 65. schôdzi NZ zo 16. marca, 1921). Napriek tejto iniciatíve, bola otázka účinnosti župného zákona zúžená na územie Slovenska. Túto myšlienku predniesol v pléne Poslaneckej snemovne Národného zhromaždenia predseda vlády E. Beneš²⁸ dňa 18. októbra 1921. V programovom vyhlásení vlády uviedol, že je „nutné prikročiť k uplatneniu určitých správnych reforiem“ a ako jednu z priorit vytyčil „prevedenie župného zriadenia na Slovensku do konca roku 1922“. Celkom správne reagoval slovenský poslanec F. Juriga²⁹, ktorý vystihol vládny zámer zvolaním: „Slovensko bude pokusný králik!“ (AP, stenografický protokol o 86. schôdzi NZ z 18. októbra, 1921).

V prechodnej fáze poslúžili k úprave správnej organizácie Slovenska viaceré zákonné úpravy, ktoré mali byť „vhodným mostom“ k nastoleniu jej novej podoby (Laštovka, 1925, s. 14). Išlo najmä o zákon č. 210/1920 Sb. odočasnej úprave politickej správy na Slovensku. Avšak tento zákona nebol premostením, ale len ďalším pokusom o centralizáciu moci, ktorý okrem iného umožnil vláde zlúčiť dve alebo niekoľko žúp, upravovať obvody slúžnovských okresov, prehlásiť mestá s regulovaným magistrátom za veľké obce, mestá s právom municipálnym za mestá s regulovaným magistrátom, alebo za veľké obce. Upravoval aj otázku úradníctva, ktoré musel potvrdiť vo svojej funkcii minister vnútra. (Zákon č. 210/1920 Sb.)

V negociačnom procese o realizáciu župného zákona boli aktívni aj slovenskí predstavitelia. K otázke politickej správy Slovenska sa na pôde parlamentu viac krát vyjadril agrárnik M. Hodža³⁰. Aj z reakcií zástupcov slovenských politických strán je možné

27 Alfréd Meissner (1871-1950): poslanec najvyššieho zákonodarného zboru v období 1918 až 1939 za Československú sociálno-demokratickú stranu robotnícku. V uvedenom období zastával aj post ministra vo viacerých vláдах (napr. v druhej vláde Vlastimila Tusara bol v roku 1920 ministrom spravodlivosti).

28 Edvard Beneš (1884-1948): bol druhý československý prezident v rokoch 1935-1938 a 1945-1948, dlhoročný minister zahraničia, jeden rok predseda vlády (26. september 1921 – 7. október 1922). Bol členom a podpredsedom Čs. strany národno-socialistickej, z ktorej vystúpil v r. 1935.

29 Ferdinand Juriga (1874-1950): v roku 1910 zvolený za poslanca uhorského snemu, kde sa prezentoval známym prejavom v slovenčine (19. októbra 1918), v ktorom žiadal a obhajoval právo na sebaurčenie slovenského národa. Od roku 1918 pôsobil ako poslanec a podpredseda HSL'S v československom parlamente. V roku 1929 bol zo strany vylúčený a založil si vlastnú stranu, ktorá však v danom roku neuspela vo voľbách a následne sa sťahol z verejného života.

30 Milan Hodža (1878-1944): bol vedúcou postavou slovenského agrárneho hnutia v predmnichovskom Československu. Bol poslancom Národného zhromaždenia po celú existenciu prvej ČSR a aj ministrom viacerých rezortov v mnohých vláдах. V dobe od 5. novembra 1935 do

usúdiť³¹, že spočiatku vystihol požiadavky Slovákov na podobu správy. Predloženému konceptu samosprávy, aby „Slovák vo svojich veciach, ktoré sa týkajú len jeho, sám sa spravoval a sám o nich rozhodoval“, zodpovedalo riešenie, ktoré sme „našli a ktoré je pojaté do zákona o župnom zriadení, a aby vedľa zriadenia župného pre spoločné veci všetkých žúp fungoval zemský výbor“. (AP, stenografický protokol o 3. schôdzi NZ z 2. júna, 1920). Na uvedené požiadavky nadviazal aj v reakcii na programové vyhlásenie vlády E. Beneša. V prednesom prejave sa opätovne dožadoval zavedenia „župného zriadenia s príslušným výkonným orgánom demokratickej samosprávy“. Podľa jeho slov ním mal byť župný zväz s „dostatočnou administratívnou kompetenciou“ (AP, stenografický protokol o 86. schôdzi NZ z 18. októbra, 1921). Tento model plne korešpondoval s jeho predstavou administratívnej autonómie. Práve v uvedenom návrhu videl M. Hodža priestor na spoluprácu slovenských strán. Prekonanie vzájomných rozdielov malo viesť k vytvoreniu „spoločného politického výboru, ktorý by v otázkach politickej správy postupoval jednotne. To by bol orgán jednotnej slovenskej politiky vo všetkom tom, v čom sa jednotnosť dá docieľiť“. (Hodža, 1934, s. 42) Dosiahnutie stanoveného cieľa podmienil aj odmietnutím autonómie zákonodarej, keďže predpokladal, že tým rýchlejšie a dôkladnejšie bude dosiahnutá samospráva administratívna (Hodža, 1934). Prienik postojov však v takom prípade nemohol a ani nebol stabilný. Proti uspokojeniu sa so správnou autonómiou vystupovala Slovenská ľudová strana³², ktorá dňa 25. januára 1922 predložila oficiálny návrh na zmenu ústavnej listiny³³. Ten predpokladal vznik „zvláštnej krajinskej samosprávy“, ktorá zodpovedala konceptu legislatívnej (národno-politickej) autonómie (AP, tlač NZ č. 3403, 1922).

Kalkulácie jednotlivých vládnych koalícií, snaha slovenských predstaviteľov, ale aj obavy z rastúcej podpory autonomistických tendencií ľudovej strany prispeli k naplneniu slov E. Beneša. Vládnym nariadením č. 310/1922 Sb., ktoré bolo vydané dňa 26. októbra 1922, bol na území Slovenska realizovaný župný zákon. Stalo sa tak 1. januára 1923. V praxi to znamenalo nenaplnenie pôvodných cieľov, keďže čiastkovým uplatnením zákona sa upevnil správny dualizmus v Československej republike.

22. septembra 1938 zastával ako prvý Slovák post predsedu československej vlády.

31 Pozitívne reagovali aj poslanci Slovenskej ľudovej strany, najmä F. Juriga (AP, stenografický protokol o 3. schôdzi NZ z 2. júna, 1920).

32 *Slovenská ľudová strana* – premenovaná v roku 1925 podľa jej predsedu A. Hlinku. Bola to slovenská pravicová strana so silnou katolíckou a národnou orientáciou, ktorá v období prvej Československej republiky predstavovala autonomistický prúd politiky (Malíř-Marek, 2005).

33 Oficiálny názov návrhu znel: Návrh poslancov dr. Labaya, Hlinku, Boboka, dr. Gažíka, dr. Kubiša, dr. Budaya, dr. Jurigu, Onderču, Hancku, Tománka, Vrabca, Tomika a spol. na zmenu ústavnej listiny Československej republiky zo dňa 29. februára 1920, ktorým sa samospráva Slovenska uzákoňuje. (AP, tlač NZ č. 3403, 1922).

ZÁVER

Na základe obsahovej analýzy archívnych dokumentov bolo možné determinovať úlohu jednotlivých politických strán pri reforme verejnej správy. Pre výslednú podobu župného zákona bolo rozhodujúcim momentom silné postavenie agrárnej strany, ktorá aj vďaka obsadeniu ministerstva vnútra dokázala obhájiť vlastný návrh zákona. V ústavnom výbore vystupovali proti "demokratizačným" požiadavkám koalíčných socialistických strán aj predstavitelia Klubu slovenských poslancov. Uspokojili sa s limitovaným prínosom župného zákona kvôli stabilizácii československej štátnosti. Opozičné strany síce stáli proti návrhu reformy, no napriek tomu dokázali presadiť kompromisné ustanovenie župných zväzov. V konečnom dôsledku však župný zákon nedokázal naplniť pôvodné ciele reformy. Vznik župných celkov len na Slovensku prehĺbil správny dualizmus, ktorý bol následkom recepcie monarchistickej podobysprávy. Unifikácia správnej organizácie tak nedosiahla reálne kontúry až do roku 1927, kedy bol prijatý tzv. organizačný zákon.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- ARCHÍV PARLAMENTU ČR (AP), fond RNS, kartón 32, stenoprotokol zo 120. schôdze ústavného výboru z 21. januára 1920, č. 1244
- ARCHÍV PARLAMENTU ČR (AP), fond RNS, kartón 32, stenoprotokol zo 123. schôdze ústavného výboru z 23. januára 1920, č. 1247
- ARCHÍV PARLAMENTU ČR (AP), Zoznam výborov, 1918. [online] [cit. 2015-09-28] Dostupné na internete: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/rejstrik/vybory.htm>
- ARCHÍV PARLAMENTU ČR (AP), správa ústavného výboru k vládnemu návrhu zákona o župných a okresných politických úradoch, tlač Národného zhromaždenia č. 2422, 1920. [online] [cit. 2015-01-20] Dostupné na internete: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/index25.htm>
- ARCHÍV PARLAMENTU ČR (AP), vládny návrh zákona o dočasnej úprave správy politické na Slovensku, tlač Národného zhromaždenia č. 1826, 1919. [online] [cit. 2015-01-08] Dostupné na internete: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/index19.htm>
- ARCHÍV PARLAMENTU ČR (AP), stenografický protokol o 126. schôdzi NZ z 28. a 29. februára, 1920. [online] [cit. 2014-08-22] Dostupné na internete: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/126schuz/index.htm>
- ARCHÍV PARLAMENTU ČR (AP), stenografický protokol o 65. schôdzi NZ zo 16. marca, 1921. [online] [cit. 2014-08-29] Dostupné na internete: <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/065schuz/index.htm>
- ARCHÍV PARLAMENTU ČR (AP), stenografický protokol o 86. schôdzi NZ z 18. októbra, 1921. [online] [cit. 2014-08-29] Dostupné na internete: <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/086schuz/index.htm>
- ARCHÍV PARLAMENTU ČR (AP), stenografický protokol o 3. schôdzi NZ z 2. júna, 1920.

- [online] [cit. 2014-09-05] Dostupné na internete: <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/003schuz/index.htm>
- ARCHÍV PARLAMENTU ČR (AP), Návrh poslancov draLabaya, Hlinku Boboka, draGažika, draKubiša, draBudaya, draJurigu, Onderču, Hancku, Tománka, Vrabca, Tomika a spol. na zmenu ústavnej listiny Československej republiky zo dňa 29. februára 1920, ktorým sa samospráva Slovenska uzákoňuje, tlač Národného zhromaždenia č. 3403, 1922. [online] [cit. 2014-09-20] Dostupné na internete: http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t3403_00.htm
- HODŽA, M. 1934. *Články, reči, štúdie. Slovensko a republika*. zväzok VII. NOVINA, 1934. 434 S.
- LAŠTOVKA, K. 1925. *Zákon župní* (Zákon ze dne 29. února 1920 č. 126 Sb. zák. a nař. o zřízení župních a okresních úradův v republice Československé). Bratislava: Slovenská kníhtlačiareň v Bratislave, 1925. 223 s.
- LIPSCHER, L. 1966. *K vývinu politickej správy na Slovensku v rokoch 1918 – 1938*. Bratislava: SAV, 244 s.
- LIPTÁK, Ľ. A kol. 2004. *Slovensko v Československu (1918 - 1939)*. Bratislava: SAV, 2008. 687 s. ISBN 80-224-0795-X
- MALÍŘ, J. – MAREK, P. a kol. 2005. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*. Brno: Doplněk, 2005. 1021 s. ISBN 8072391801
- NÁRODNÍ LISTY. Július Grégr. [online], [cit. 2014.12.13.] ISSN: 1214 – 1240. Dostupné na internete: <<http://kramerius.mzk.cz/>>
- VLÁDNE NARIADENIE č 310/1922 Sb., [online], [cit. 2014.10.22], Dostupné na internete: <http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1922.html>
- ZÁKON č. 64/1918 Sb. o mimoriadnych prechodných ustanoveniach na Slovensku. [online], [cit. 2014.09.22], Dostupné na internete: <<http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1918.html>>
- Rovnopis zbierky zákonov a nariadení štátu československého, 1920. [online], [cit. 2015.01.15], Dostupné na internete: <<http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1920.html>>
- ZÁKON č. 126/1920 Sb. o zriadení župných a okresných úradov v republike Československej. [online], [cit. 2015.02.25], Dostupné na internete: <http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1920.html>
- ZÁKON Č. 121/1920 Sb. ÚSTAVNÁ LISTINA ČESKOSLOVENSKA. [online], [cit. 2015.02.25], dostupné na internete: <http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1920.html>
- ZÁKON č. 210/1920 Sb. o dočasnej úprave správy politickej na Slovensku. [online], [cit. 2015.02.25], Dostupné na internete: <<http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1920.html>>